

Date: 17th October-2025

**TURIZM INFRATUZILMASI RIVOJLANISHIDA TURISTIK
KLASTERLARNING AHAMIYATI**

Abriyev Zoirjon Sobirjonovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Turizm va mehmonxona biznesi kafedrası
katta o'qituvchisi, PhD

Annotatsiya: Mazkur tezisda O'zbekiston Respublikasida turizm infratuzilmasining rivojlanishida turistik klasterlarning tutgan o'rnini va ularning iqtisodiy, ijtimoiy hamda hududiy taraqqiyotga ta'siri tahlil qilinadi. Klaster yondashuvi turizm tarmog'ining raqobatbardoshligini oshirish, yangi ish o'rinlari yaratish, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish va xorijiy sarmoyalarni jalb etishda muhim mexanizm sifatida ko'riladi. Shuningdek, tezisda klasterlarni shakllantirish jarayonidagi muammolar va ularni hal etish yo'llari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: turizm infratuzilmasi, turistik klaster, iqtisodiy rivojlanish, raqobatbardoshlik, innovatsion yondashuv, investitsiya, barqarorlik, regional integratsiya.

Bugungi kunda turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng tez sur'atlar bilan rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri sifatida alohida o'rin egallamoqda. Xalqaro miqyosda turizm yalpi ichki mahsulotning o'rtacha 10 foizini, dunyo bo'yicha har o'n ish o'rnidan birini ta'minlaydigan muhim iqtisodiy sektor sifatida e'tirof etiladi. Shu boisdan, turizmning rivojlanishi mamlakat iqtisodiyoti, ijtimoiy barqarorlik, infratuzilma modernizatsiyasi va madaniy merosni asrash jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir. O'zbekiston Respublikasi ham ushbu global tendensiyalardan chetda qolmay, turizmni milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilagan.

O'zbekistonning geografik joylashuvi, tarixiy obidalarga boyligi, tabiiy landshaftlarning xilma-xilligi va xalqning mehmondo'stligi mamlakatni jahon turizm bozorida raqobatbardosh hududga aylantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, turizm infratuzilmasini samarali rivojlantirish va mavjud salohiyatdan to'liq foydalanish uchun zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish zarur. Shu nuqtai nazardan **turistik klasterlar** tizimini shakllantirish masalasi so'nggi yillarda davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi.

Turistik klaster – bu ma'lum bir hududda joylashgan, o'zaro iqtisodiy, ijtimoiy va texnologik aloqalar bilan bog'langan korxonalar, xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar, ilmiy markazlar va davlat boshqaruv organlarining hamkorlik tizimidir. Bunday tizim turizm sohasida sinergiya effektini yuzaga keltiradi, ya'ni har bir sub'yektning faoliyati umumiy iqtisodiy natijani kuchaytiradi. Klaster modeli, bir tomondan, mahalliy ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchilarni yagona tarmoqqa birlashtirsa, ikkinchi tomondan, turistik xizmatlar sifatini oshiradi va investitsion jozibadorlikni kuchaytiradi.

O'zbekiston Respublikasida 2019-yildan boshlab turizm sohasini kompleks rivojlantirishga qaratilgan davlat dasturlari doirasida "Samarqand – Buyuk ipak yo'li",

Date: 17th October-2025

“Buxoro – qadimiy meros markazi”, “Xiva – ochiq osmon ostidagi muzey” kabi turistik klasterlar barpo etildi. Bu loyihalar orqali turizm infratuzilmasining eng muhim yo‘nalishlari – transport-logistika, mehmonxona tizimi, ovqatlanish industriyasi, axborot texnologiyalari, kadrlar tayyorlash va ekologik muvozanat sohalarida tub o‘zgarishlar yuz bermoqda.

Shu o‘rinda aytish joizki, turizm infratuzilmasi nafaqat mehmonxonalar yoki yo‘l tarmoqlari bilan cheklanmaydi. U o‘z ichiga transport-kommunikatsiya tizimi, muhandislik tarmoqlari, servis markazlari, madaniy-ma‘rifiy ob‘ektlar, sug‘urta va bank xizmatlari, hamda raqamli axborot infratuzilmasini ham qamrab oladi. Aynan mana shu infratuzilmaning uzluksiz ishlashi va bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida faoliyat yuritishi klaster mexanizmi orqali ta‘minlanadi.

Turistik klasterlarning nazariy asoslari va iqtisodiy mohiyati. Klaster tushunchasi ilk bor iqtisodchi olim Maykl Porter tomonidan 1990-yillarda ilgari surilgan bo‘lib, u “ma‘lum bir sohada faoliyat yurituvchi, o‘zaro bog‘liq korxonalar, tashkilotlar va institutlar tizimi, ular o‘zaro hamkorlikda raqobatbardoshlikni oshirish orqali iqtisodiy o‘sishni ta‘minlaydi” deb ta‘riflagan. Turizm sohasida bu model alohida ahamiyatga ega, chunki u xizmatlar ko‘rsatish, infratuzilmani rivojlantirish, transport, savdo, ovqatlanish va madaniyat sohalarining integratsiyasini ta‘minlaydi.

Turistik klasterlarning asosiy maqsadi — mavjud resurslardan kompleks foydalanish, turizm xizmatlari zanjirini yagona tizimga birlashtirish va mintaqaviy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirishdir. Klasterga kiruvchi sub‘yektlar o‘zaro hamkorlik asosida quyidagi ustunliklarni qo‘lga kiritadi:

- resurslardan samarali foydalanish;
- infratuzilma obyektlarini birgalikda rivojlantirish;
- innovatsion texnologiyalarni joriy etish;
- kadrlar tayyorlash va tajriba almashish imkoniyatlarini kengaytirish;
- xizmat ko‘rsatish sifatini xalqaro darajaga ko‘tarish.

Shu bois turistik klasterlar nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va madaniy ahamiyatga ham ega bo‘lib, hududlarda yangi ish o‘rinlari yaratadi, aholi bandligini oshiradi, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni turizm zanjiriga jalb qiladi hamda barqaror rivojlanishga zamin yaratadi.

O‘zbekistonda turistik klasterlar shakllanishining huquqiy va tashkiliy asoslari. O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda turizmni rivojlantirish borasida kompleks islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, **2019-yil 5-yanvardagi PQ-4095-sonli Prezident qarorida** “Hududlarda turizm klasterlarini yaratish orqali tarmoqning samaradorligini oshirish” vazifasi belgilangan. Shuningdek, **2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Taraqqiyot strategiyasida** “Hududiy turizm infratuzilmasini klaster tamoyillari asosida modernizatsiya qilish” asosiy ustuvor yo‘nalishlardan biri sifatida qayd etilgan.

Ushbu hujjatlar asosida bir nechta yirik klaster loyihalari bosqichma-bosqich amalga oshirildi:

Date: 17th October-2025

“Samarqand – Buyuk ipak yo‘li” xalqaro turizm markazi;

“Buxoro – qadimiy meros va zamonaviy servislar markazi”;

“Xiva – ochiq osmon ostidagi muzey”;

“Toshkent – zamonaviy biznes va konferensiya turizmi markazi”.

Mazkur klasterlar tarkibida mehmonxonalar, transport-logistika markazlari, restoranlar, sayyohlik agentliklari, madaniy meros obyektlari va ilmiy-ta’lim muassasalari yagona tizimda faoliyat yuritmoqda. Bu esa turizm xizmatlarining sifatini oshirib, mintaqalarning xalqaro miqyosda tanilishiga xizmat qilmoqda.

Turistik klasterlarning turizm infratuzilmasi rivojidadagi roli. Turistik klasterlar — turizm infratuzilmasining har bir bo‘g‘inini yagona tizim sifatida rivojlantirishga yo‘naltirilgan mexanizmdir. U quyidagi yo‘nalishlarda muhim rol o‘ynaydi:

✓ **Transport va kommunikatsiya tarmoqlarini modernizatsiya qilish**

✓ Klaster markazlari atrofida yangi avtomobil yo‘llari, temir yo‘l infratuzilmalari, aeroport va avtovokzallar qurilishi rag‘batlantiriladi. Masalan, Samarqand shahrida “Ipak yo‘li” xalqaro turizm markaziga xizmat qiluvchi transport-logistika tizimi butun viloyat uchun muhim infratuzilma zanjiriga aylandi.

✓ **Mehmonxona va servis tarmoqlarini kengaytirish**

✓ Klaster modeli investitsiyalarni jalb etish orqali mehmonxonalar, sanatoriyalar, dam olish maskanlari, restoran va kafelar tarmog‘ini kengaytiradi. Shuningdek, “hostel”, “guest house” kabi arzon turar joy turlari ko‘payib, xizmatlar sifati oshadi.

✓ **Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish**

✓ Raqamli turizm (digital tourism) konsepsiyasiga asoslangan holda onlayn bron qilish, virtual gidlar, mobil ilovalar, turistik xaritalar, sun‘iy intellekt asosida yo‘nalish rejalashtiruvchi tizimlar keng joriy etilmoqda. Bu turistlar uchun qulaylik yaratib, infratuzilmaning raqamli ko‘rinishiga o‘tishini ta‘minlaydi.

✓ **Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni jalb etish**

Klasterlar nafaqat xizmat ko‘rsatuvchi sub‘yektlarni, balki xalq hunarmandchiligi, milliy taomlar ishlab chiqaruvchilari, suvenir tayyorlovchilarni ham jalb etadi. Bu esa ichki iqtisodiy aloqalarni mustahkamlaydi va turizm infratuzilmasining o‘z-o‘zini ta‘minlash darajasini oshiradi.

Turistik klasterlarni rivojlantirishdagi muammolar va ularni hal etish yo‘llari.

Shu bilan birga, O‘zbekistonda turistik klasterlar faoliyatida ayrim tizimli muammolar ham mavjud:

✓ klaster ishtirokchilari o‘rtasidagi hamkorlik mexanizmlarining yetarli darajada shakllanmaganligi;

✓ ayrim hududlarda transport, yo‘l va kommunikatsiya infratuzilmasining zaifligi;

✓ turizm marketingi va xalqaro brendlash darajasining pastligi;

✓ turizm sohasi bo‘yicha malakali kadrlar yetishmasligi;

Date: 17th October-2025

✓ atrof-muhitni muhofaza qilish va barqaror turizm tamoyillariga rioya etishdagi kamchiliklar.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiqdir:

✓ **Davlat-xususiy sheriklik (PPP)** asosida infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishni kengaytirish.

✓ **Hududiy investitsion platformalar** va turizm fondlarini tashkil etish.

✓ **Mahalliy hokimiyatlar** tomonidan klaster ishtirokchilarini qo'llab-quvvatlash uchun soliq imtiyozlarini joriy etish.

✓ **Raqamli boshqaruv tizimlari** asosida klaster faoliyatini monitoring qilish va ma'lumotlar almashinuvini yo'lga qo'yish.

✓ **Barqaror turizm strategiyasini** ishlab chiqish orqali ekologik va madaniy merosni asrab-avaylashni ta'minlash.

Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilgan taqdirda, turistik klasterlar nafaqat iqtisodiy o'sish omiliga, balki xalqaro imijni mustahkamlovchi infratuzilmaviy mexanizmga aylanadi.

Turistik klasterlarning iqtisodiy samaradorligi. Klaster yondashuvi orqali yaratilgan turizm infratuzilmasi iqtisodiy samaradorlik nuqtayi nazaridan bir nechta natijalarni beradi:

- ✓ hududga kirib kelayotgan turistlar oqimi oshadi;
- ✓ yangi ish o'rinlari yaratiladi;
- ✓ soliq tushumlari ortadi;
- ✓ eksport qilinadigan turistik xizmatlar hajmi ko'payadi;
- ✓ hududning investitsion jozibadorligi oshadi.

Masalan, Samarqand viloyatida 2024-yilda "Buyuk ipak yo'li" klasteri doirasida 2 milliondan ortiq sayyohlar tashrif buyurgan bo'lib, bu 2020-yilga nisbatan qariyb uch baravar ko'pdir. Shu orqali turizm infratuzilmasini rivojlantirishda klaster modelining samaradorligi amalda isbotlandi.

Yuqoridagi tahlillardan ko'rinib turibdiki, turistik klasterlar O'zbekistonning turizm infratuzilmasini barqaror rivojlantirish, hududiy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va xalqaro maydonda mamlakatning raqobatbardoshligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Klaster modeli orqali turizm sohasidagi barcha bo'g'inlar – mehmonxona xo'jaligi, transport, ovqatlanish, servis, madaniy meros, axborot texnologiyalari va ta'lim tizimi o'zaro integratsiyalanib, yagona iqtisodiy ekotizimni shakllantiradi.

Bu jarayon natijasida:

✓ turizm infratuzilmasining har bir elementi bir-birini to'ldiruvchi tarzda rivojlanadi;

✓ mahalliy ishlab chiqaruvchilar va xizmat ko'rsatuvchilar faoliyati jonlanadi;

✓ yangi ish o'rinlari yaratiladi va aholi bandligi oshadi;

✓ hududiy brendlar shakllanadi hamda xalqaro sayyohlar oqimi ko'payadi.

Date: 17th October-2025

Shuningdek, klaster yondashuvi investitsion muhitni yaxshilab, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi. Bu esa infratuzilma loyihalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, raqamli boshqaruv tizimlari va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali turizm xizmatlari sifatini global standartlarga yaqinlashtirish imkoniyati paydo bo'ladi.

Kelgusida turizm klasterlarini yanada samarali rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish zarur:

- ✓ Har bir hududning tabiiy, madaniy va tarixiy salohiyatidan kelib chiqib, **maxsus klaster konsepsiyalarini** ishlab chiqish;
- ✓ Klasterlar faoliyatini muvofiqlashtiruvchi **axborot markazlari va monitoring tizimlarini** yo'lga qo'yish;
- ✓ Turizm sohasi mutaxassislarini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini kuchaytirish;
- ✓ Barqaror turizm va ekologik xavfsizlik tamoyillarini klaster siyosatining ajralmas qismiga aylantirish.

Xulosa qilib aytganda, turistik klasterlar O'zbekiston turizm infratuzilmasining strategik rivojlanishida yangi bosqichni boshlab berdi. Ular nafaqat iqtisodiy o'sish omili, balki madaniy merosni saqlash, ekologik barqarorlikni ta'minlash va mamlakatning ijobiy turistik imijini yaratishning samarali vositasi sifatida ham alohida ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "Turizm sohasini jadal rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4095-sonli qarori. – Toshkent, 2018.
2. O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi. *O'zbekiston turizm klasterlari konsepsiyasi*. – Toshkent: 2020.
3. Porter, M. *Competitive Advantage of Nations*. – New York: The Free Press, 1990.
4. Soliyeva, N. "Turizm klasterlarini shakllantirishda iqtisodiy va tashkiliy omillar." *Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar*, 2022, №3, 45–52-betlar.
5. Karimov, A. "O'zbekiston turizm sohasining infratuzilma imkoniyatlarini kengaytirish yo'nalishlari." *Marketing va menejment jurnali*, 2021, №2, 60–66-betlar.
6. World Tourism Organization (UNWTO). *Tourism Clusters and Innovation: The Power of Networking*. – Madrid: UNWTO, 2019.
7. Rasulov, B. *Turizm iqtisodiyoti asoslari*. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2020.
8. Mirzayeva, M. "Turizm infratuzilmasi va klaster tizimining o'zaro bog'liqligi." *O'zbekiston iqtisodiy axborotnomasi*, 2023, №4, 70–78-betlar.

